

Кафедра української мови

**ЛІНГВІСТИЧНІ СТУДІЇ
МОЛОДИХ ДОСЛІДНИКІВ**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ВИПУСК 1

Рівне-Острого-Оломоуць – 2011

УДК
ББК
Р

Лінгвістичні студії молодих дослідників : Збірник наукових праць. – Рівне-Острог-Олomoуць : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2011. – 176 с.

УДК 811.161.2'373.421:821.161.2.09

Усач Наталія

(Науковий керівник – Степанова О. І., кандидат філологічних наук, доцент)

ФУНКЦІОНУВАННЯ КОНТЕКСТУАЛЬНИХ СИНОНІМІВ У ТВОРЧОСТІ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ

Стаття присвячена виявленню особливостей лексичної організації мовлення О.Кобилянської, зокрема визначенню особливостей функціонування контекстуальних синонімів, що є однією з суттєвих ознак стилю письменниці. Обґрунтовано смислову і стилістичну своєрідність контекстуальних синонімів та їх вживання в мовленні.

Ключові слова: мовна картина світу, лексичні синоніми, контекстуальні синоніми, синонімічний ряд, прагматична функція.

Статья посвящена выявлению особенностей лексической организации речи О.Кобылянской, в частности определению особенностей функционирования контекстуальных синонимов, что является одним из существенных признаков стиля писательницы. Обосновано смысловое и стилистическое своеобразие контекстуальных синонимов и их употребление в речи.

Ключевые слова: языковая картина мира, лексические синонимы, контекстуальные синонимы, синонимический ряд, прагматическая функция.

This article is devoted to determination of the lexical organization of speech O.Kobylyanska, including the definition of the functioning of contextual synonyms, which is one of the essential attributes of a style writer. Grounded semantic and stylistic originality contextual synonyms and their usage in the speech.

Keywords: language world, lexical synonyms, contextual synonyms, synonymous number, pragmatic function.

Дослідження лексики як системи, її внутрішньої організації, взаємозв'язків та семантичної структури – одне з найважливіших завдань сучасного мовознавства. Особливо цікавим є вивчення синоніміки художнього твору як засобу розкриття мовної картини світу народу. Лексичні синоніми – одна з найбільш вивчених семантичних категорій. Однак, незважаючи на те, що синонімічні засоби української мови вивчають досить давно і синоніміці присвячено чимало лінгвістичних праць (зокрема Л.А.Булаховського, В.С.Ващенко, Д.Г.Гринчишина, В.С.Ільїна, Г.М.Колесника, Л.А.Лисиченко, О.І.Нечитайло, І.С.Олійника, Л.С.Помарчука, Л.М.Полюги, Є.С.Регушевського, О.О.Тараненка та ін.), дослідники знову і знову повертаються до проблеми лексичної синонімії з метою розглянути її з нової точки зору.

Метою нашої статті є виявити особливості лексичної організації мовлення О.Кобилянської, зокрема визначити особливості функціонування контекстуальних синонімів, що є однією з суттєвих ознак стилю письменниці.

У рамках лексичної синонімії розглядаються контекстно близькі слова, котрі “характеризують одне поняття, явище чи ознаку та використовуються разом, щоб по можливості повніше змалювати його, бо кожне із них окремо не характеризує його достатньо точно” [4, с. 343–344].

Ми в роботі користуємось терміном контекстуальні синоніми, під яким розуміють “слова, які зближуються своїми значеннями і вступають в синонімічні зв'язки лише в умовах певного контексту” [3, с. 250].

Контекстуальна синонімія визначається нами як мовленнєве явище, яке передбачає референтну ідентичність, семантичну подібність, єдність функціонально-стилістичних показників та однаково прагматичну спрямованість номінативних одиниць, які синонімізувалися в контексті. В семантичному плані контекстуальні синоніми характеризуються незаданістю системою мови, номінативною факультативністю, невідтворюваністю поза контекстом і пантемпоральністю, тобто новизною, яка не залежить від часу. Явище контекстуальної синонімії ілюструє взаємодію двох протилежних тенденцій, характерних для процесу комунікації. З одного боку, це прагнення до мовної економії, яке полягає в уникненні дублювання однакового набору сем у межах одного контексту, з іншого – прагнення до різноманітності форм викладення інформації [5].

Аналіз фактичного матеріалу показав, що контекстуальні синоніми в творах Ольги Кобилянської входять до складу динамічних оцінних структур, в межах яких відбувається зміна або коливання ступеня позитивності чи негативності оцінки, а саме: наростання ступеня позитивності оцінки, наростання ступеня негативності оцінки, поєднання негативної та позитивної оцінки. Наприклад, у творах Ольги Кобилянської ми знаходимо синонімічний ряд із слів: *поганий, страшний, чорний*: “*Погані часи були тоді, аж згадувати лячно*” [6, с. 376]. “*Всім серцем чую, що скоро ці чорні дні прийдуть*” [6, с. 382]. Як бачимо, прикметник *чорний* є контекстуальним синонімом і несе різке негативне забарвлення, тобто вживається в розумінні *поганий*. Взагалі спочатку важко пов’язати звичайний чорний колір з контекстуальними значеннями цього прикметника, але варто лише пригадати, що чорний – колір трауру, і стає зрозумілим, що синонімом до цього прикметника буде слово із негативним відтінком. Іншим синонімом до *чорного, поганого* буде *страшний*. Цей синонім в даному контексті також вказує на щось погане, негативне: “*Не забуду я ніколи той страшний вечір*” [6, с. 298].

Семантичні та прагматичні характеристики контекстуальних синонімів перебувають у відношеннях додатковості та взаємозалежності. Контекстуальні синоніми є прагматично зорієнтованими номінативними одиницями з підвищеною інформативною значущістю. Вони здатні вказувати на залученість суб’єкта висловлення до комунікації, нести емотивну та оцінну інформацію, інтенсифікувати або деінтенсифікувати ілюкативну силу повідомлення, виконувати низку прагматичних функцій.

Прагматична функція контекстуального синоніма полягає у спрямованості його зовнішньої прагматики, пов’язаної з параметрами особистості, на досягнення спланованих мовцем перлюкативних ефектів. Спроможність контекстуального синоніма реалізувати певну основну прагматичну функцію (конкретизації, акцентуації, корекції, глумачення, генералізації або коментаря) зумовлена як наявністю в його структурі відповідної закріпленої інформації про ставлення мовця до змісту повідомлення та до адресата, так і його потенційною здатністю до зміни функціональних властивостей під впливом нетипового контексту. Контекстуальні синоніми сприяють створенню повної, логічно побудованої картини та глибокому розкриттю теми дійсності у міркуваннях, описах та розповідях, підсиленню власної позиції персонажа або автора в діалозі.

Так, ряд таких прикметників як *убитий, сірий* не є синонімами до слова *сумний* поза конкретним контекстом. Але в контексті ці слова підсилюють ефект сприйняття читачем стану печалі героя твору, примушуючи поспівчувати йому, пропустити кризь себе його емоції, відчуті їх в самому серці. Так, прикметник *убитий* вживається в значенні *сумний, невеселий*: “*–Ти чого такий убитий сидиш тут?*” [6, с. 365]. Прикметник *сірий* додає відтінку і також позначає сум: “*В тую сіру ніч, коли його не стало*” [6, с. 357].

Таким чином, існує певний взаємозв’язок між типом прагматичної інформації та типом контекстуальних сигналів, які допомагають розпізнати цю інформацію, оскільки, окрім семантичних чинників, вирішальну роль при вербалізації певного поняття відіграють прагматичні параметри висловлення.

Твори Ольги Кобилянської вражають багатством й різноманітністю контекстуальних синонімів, за допомогою яких письменниця відтворює різноманітну дійсність та багатий внутрішній, духовний світ людини. Кількість та широта синонімічних рядів – один з найголовніших показників і доказів словникового багатства мови. Наявність кількісно великого синонімічного складу дає можливість точно, чітко і ясно висловлювати свої думки, передавати найтонші емоційні характеристики.

Література:

1. Булаховський Л.А. Нариси з загального мовознавства / Л.А.Булаховський. – К.: Рад. школа, 1955. – 307 с.
2. Ващенко В.С. Словник синонімів української мови та деякі питання теорії синонімії / В.С.Ващенко // Мовознавство. – 1968. – №3. – С. 9-16.
3. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів / Д.І.Ганич, І.С.Олійник. – К.: Вища школа, 1985. – 360 с.
4. Гвоздев А.Н. Очерки по стилистике русского языка / А.Н.Гвоздев. Издание 2. – М.: Учпедгиз, 1955. – 463 с.
5. Заботкина, В.И. Когнитивно-прагматический подход к неологии [Текст] / В.И. Заботкина // Когнитивно-прагматические аспекты лингвистических исследований. – Калининград, 1999. – С. 3-9.
6. Кобилянська Ольга. Твори : у 5 т / О.Кобилянська. – К.: Художня література, 1963. – Т 5. – 766 с.
7. Павлов В.В. Контекстуальна синонімія як вид семантичної еквівалентності / В.В.Павлов // Мовознавство. – 1982. – №4. – С. 62-65.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I.

ДИНАМІКА ГРАМАТИЧНОГО ЛАДУ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ІНШИХ СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ

Васильчик Ольга

СТРУКТУРА Й СИНТАКСИЧНІ ФУНКЦІЇ ПОРІВНЯНЬ –
ПРЕДИКАТИВНИХ КОМПОНЕНТІВ СКЛАДНИХ РЕЧЕНЬ
(НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ УЛАСА САМЧУКА) 4

Жолобчук Анна

ЛОГІКО-ГРАМАТИЧНІ АСПЕКТИ КАТЕГОРІЇ ПРИЧИНИ
У СКЛАДНОСУРЯДНОМУ РЕЧЕННІ
(НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ О.КОБИЛЯНСЬКОЇ) 7

Жолобчук Анна, Остапюк Наталія

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКИХ
НАЗВ ЯВИЩ ПРИРОДИ У СЛОВНИКУ ПОЕТІВ ХХ СТОЛІТТЯ 12

Ковтонюк Людмила

СЕМАНТИКА ДВОВАЛЕНТНИХ ДІЄСЛІВ РУХУ
В ДРАМІ «СОЛОДКА ДАРУСЯ» МАРІЇ МАТІОС 16

Козачук Ольга

ЛЕКСИЧНО НЕ ВИРАЖЕНІ СУБ'ЄКТНІ СИНТАКСЕМИ 19

Ланова Тетяна

СОЦІОЛІНГВІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ АКТУАЛІЗОВАНИХ
ГРАМАТИЧНИХ ФОРМ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ
(НА МАТЕРІАЛІ ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ ВИКЛАДАЧІВ ВНЗ) 21

Новосад Ірина

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕЛІПТИЧНИХ РЕЧЕНЬ
У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПРОЗІ 28

РОЗДІЛ II.

ЛЕКСИКА І ОНОМАСТИКА В СИСТЕМІ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ІНШИХ СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ

Андишула Юлія

МЕТАФОРА-ІМЕННИК У ТВОРЧОСТІ ЛІНИ КОСТЕНКО 32

Вернюк Назар

ЕПІТЕТИ В ПОЕТИЧНИХ ТВОРАХ ЛЕСІ УКРАЇНКИ 34

Легкобит Дарина

СТРУКТУРА ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНІХ АНТРОПОНІМІВ
У ТВОРАХ МИКОЛИ ХВИЛЬОВОГО 36

Макарець Юлія

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРИФРАЗОВОЇ НОМІНАЦІЇ
УКРАЇНСЬКОГО ПУБЛІЦИСТИЧНОГО ДИСКУРСУ ПОЧАТКУ ХХІ СТ. 38

Моисеева Анастасия

ПРЕЦЕДЕНТНЫЕ ФЕНОМЕНЫ
В ПОЛИТИЧЕСКОМ ДИСКУРСЕ СМИ 41

Онищук Олена

ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ТОПОНІМІЧНІ ПАРАЛЕЛІ 44

Соколова Тамара

ЛЕКСИЧЕСКИЕ ЗАИМСТВОВАНИЯ
ФРАНЦУЗСКОГО ПРОИСХОЖДЕНИЯ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ 47

Стецюк Олена

СИНОНІМІЧНИЙ РЯД ТА ЙОГО СТРУКТУРА
В ПОЕТИЧНИХ ТВОРАХ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА 50

Струганець Юрій

ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕМАТИЧНОЇ ГРУПИ ЛЕКСИКИ "НАЗВИ ГРАВЦІВ
ФУТБОЛЬНИХ КОМАНД" В УКРАЇНСЬКОМУ СПОРТИВНОМУ ДИСКУРСІ 53

Усач Наталія

ФУНКЦІОНУВАННЯ КОНТЕКСТУАЛЬНИХ СИНОНІМІВ
У ТВОРЧОСТІ ОЛЬГИ КОБИЛЯНСЬКОЇ 55

РОЗДІЛ III.

ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКА НЕОЛОГІЯ ТА НЕОГРАФІЯ

Басараба Іванна

СЛОВЕСНІ ЕКСПЕРИМЕНТИ ЛІНИ КОСТЕНКО 58

Вдович Тетяна

ФОЛЬКЛОРНА ОСНОВА ОКАЗІОНАЛЬНИХ ФЛОРОЛЕКСЕМ
У ПОЕЗІЇ ХХ – ХХІ СТОЛІТТЯ 60

Галабурда Ірина, Одарієва Ірина

АВТОРСЬКІ ЛЕКСИЧНІ НОВОТВОРИ
НА ПОЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТІВ РОСЛИННОГО СВІТУ 64

Денищук Ірина

СЕМАНТИКА АВТОРСЬКИХ ЛЕКСИЧНИХ НОВОТВОРІВ
У ПОЕЗІЇ ПАВЛА САВЧЕНКА 67

Ірина Іжелюк, Ганна Килюшик, Ілона Козак

АВТОРСЬКІ НАЗВИ ЕЛЕМЕНТІВ ЛАНДШАФТУ
В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ 71

Кирилюк Ольга

ОСОБЛИВОСТІ ЕВОЛЮЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКОЇ НОМІНАЦІЇ
В ПОЕЗІЇ ПАВЛА ТИЧІНИ 73

Коритнюк Надія

СКЛАДНІ ПРИКМЕТНИКОВІ НОВОТВОРИ В ПОЕЗІЇ АНДРІЯ МАЛИШКА 77

Кравченко Катерина

СЕМАНТИКА АВТОРСЬКИХ НАЗВ ЕМОЦІЙ
В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ ХХ СТОЛІТТЯ 79

Кривко Любов

ОСОБЛИВОСТІ СЕМАНТИКИ ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКИХ НОВОТВОРІВ
АРКАДІЯ КАЗКИ ТА ПАВЛА ТИЧІНИ (КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ) 82

- Криворучко Антоніна, Хороша Наталія**
ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКІ КОСМОНІМИ
В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ ХХ СТОЛІТТЯ 86
- Максимчук Віталій**
СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АВТОРСЬКИХ НОВОТВОРІВ
ІЗ ЗАПОЗИЧЕНИМИ АФІКСОЇДАМИ 88
- Поліщук Оксана**
ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКІ ПРИКМЕТНИКИ З НУМЕРАТИВНИМ
КОМПОНЕНТОМ В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ ХХ СТОЛІТТЯ 92
- Рожко Іванна, Рожко Оксана**
АВТОРСЬКІ НОМІНАЦІЇ ОСІБ У ТВОРЧОСТІ ПОЕТІВ-ДИСИДЕНТІВ 94
- Тимочко Ольга**
СТАТИСТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ СЛОВОТВОРЧОСТІ
ПОЕТІВ-ДИСИДЕНТІВ 60 – 70-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ 97
- Шнайдрок Людмила**
СЛОВНИК АВТОРСЬКИХ НОМІНАЦІЙ ПТАХІВ
В УКРАЇНСЬКІЙ ПОЕЗІЇ ХХ СТОЛІТТЯ 102

РОЗДІЛ IV.

ЛІНГВОДИДАКТИКА І ПРОБЛЕМИ КУЛЬТУРИ МОВИ

- Віхтюк Марина**
ОСОБЛИВОСТІ МОВИ ТЕЛЕКАНАЛУ СТБ 106
- Ігнатюк Наталія**
ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА-ФІЛОЛОГА
ЯК ЛІНГВОДИДАКТИЧНА ПРОБЛЕМА
(НА МАТЕРІАЛІ КОНФЕСІЙНОГО СТИЛЮ) 109
- Корнелюк Юлія**
СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ
НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ 112
- Тишко Наталія**
КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-МОВНОЇ
ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА-ФІЛОЛОГА (НА МАТЕРІАЛІ ПРЕСИ) 115

РОЗДІЛ V.

КОМПАРАТИВІСТИКА

- Архангельська Тетяна**
СИМЕТРИЧНЕ Й АСИМЕТРИЧНЕ
В НОМІНАТИВНІЙ ПІДСИСТЕМІ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ 119
- Гаврилюк Катерина**
ПРОБЛЕМИ ЕКВІВАЛЕНТНОСТІ НАЦІОНАЛЬНО МАРКОВАНИХ
ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ 122
- Călăraș Angela**
COLOUR IDIOMS AND THEIR SEMANTIC PECULIARITIES
IN ENGLISH AND ROMANIAN 125

Тихонова ОксанаОЗНАКИ ТА ЕТАПИ АДАПТАЦІЇ АБРЕВІАТУР-АНГЛІЗМІВ
У СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКІЙ І КИТАЙСЬКІЙ МОВІ ЗМІ 128**РОЗДІЛ VI.****ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА****Виходилова Зденька**ПЕРЕВОДЧЕСКИЙ СЕМИНАР
НА КАФЕДРЕ СЛАВИСТИКИ ОЛОМОУЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТА 134**Гладикова Мартина**РАССКАЗ Р. ГЕРАСИМОВОЙ «РЕКА ЖИЗНИ»
ДЛЯ ЧЕШСКОГО ЧИТАТЕЛЯ 135**Зилварова Никола**

АШОТ БЕГЛАРЯН – «ДЕНЬ РОЖДЕНИЯ» 138

Котаскова МартинаПЕРЕВОД НА ЧЕШСКИЙ ЯЗЫК ФРАГМЕНТА РАССКАЗА ДИНЫ РУБИНОЙ
«ДВОЙНАЯ ФАМИЛИЯ» 140**Лизлова Елишка**РАССКАЗ М. АЛФЕРОВОЙ «ПОГЛОЩЕНИЕ»
ДЛЯ ЧЕШСКОГО ЧИТАТЕЛЯ 144**Мерзова Радана**LIDOVÁ PÍSEŇ JAKO PROSTŘEDEK PRVNÍHO KONTAKTU MEZI SLOVANSKÝMI
SVĚTY (ČESKO-UKRAJINSKÉ VZTAHY) 149**Мразкова Гана**ВПЛИВ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ НА НОВИЙ СЛОВНИКОВИЙ СКЛАД
В УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОЧИХ ЧАСОПИСАХ 154**Тардонова Михаела**ПЕРЕВОД НА ЧЕШСКИЙ ЯЗЫК РАССКАЗА Е. АНТОНОВА
«МИЛАЯ, Я ГОТОВ....» 157**Хокрова Ярмила**

РАССКАЗ ЗАХАРА ПРИЛЕПИНА «СЕРЖАНТ»160

Олійник АнастасіяПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ УСНОГО СИНХРОННОГО
ТА ПИСЬМОВОГО ПЕРЕКЛАДІВ163**РОЗДІЛ VII.****ФОЛЬКЛОР У ПАРАДИГМІ СУЧАСНОЇ ЛІНГВІСТИЧНОЇ НАУКИ****Терновий Ярослав**СИМВОЛІЗМ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ПІСНІ
(НА МАТЕРІАЛІ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ ПОДІЛЬСЬКОГО КРАЮ)167

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ170